

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

Personel sprzątający pracuje we wszystkich sektorach przemysłu i miejscach pracy, począwszy od hoteli po szpitale oraz od fabryk po gospodarstwa. Pracują zarówno w budynkach, jak i na zewnątrz, w tym w miejscach publicznych. Pracowników sprzątających często pracujących nocą lub wcześniej rano, czasami w pojedynkę, można spotkać wszędzie, zaś praca przez nich wykonywana jest bardzo ważna.¹

Personel sprzątający może być zatrudniany bezpośrednio przez pracodawcę i pracować na terenie jego zakładu pracy albo w miejscu należącym do osób trzecich. Może być zatrudniany przez służby publiczne, prywatne przedsiębiorstwa albo mogą prowadzić działalność na własny rachunek. Personel sprzątający może być również zatrudniany przez wykonawcę usług i pracować w kilku miejscach w ciągu tygodnia. Sprzątanie na zamówienie lub przemysłowe to dochodowy biznes wart miliony euro, w którym pracują miliony pracowników w całej Europie.

Większość pracowników sprzątających to kobiety, które pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy. Znacząca część pracowników pochodzi z mniejszości etnicznych². Rotacja pracowników jest ogólnie wysoka i spowodowana jest dużą tymczasowością pracy i zawieraniem umów na czas określony na krótki okres³. Takie modele demograficzne i modele zatrudnienia sprawiają, że trudno jest zapewnić bezpieczeństwo i zdrowie pracowników sprzątających.

Na temat tego wydania *E-facts*

Pracowników sprzątających najłatwiej można zdefiniować według wykonywanego zadania, a nie sektora czy grupy. Często wykonywane zadania to czyszczenie powierzchni – mycie podłóg, ścieranie kurzów, odkurzanie, pastowanie podłóg i polerowanie powierzchni służących do pracy – oraz rutynowe zajęcia związane z prowadzeniem domu. Chociaż sprzątanie może obejmować takie zadania jak mycie okien i sprzątanie ulic, niniejsze wydanie *E-facts* koncentruje się zapobieganiu urazom, którym mogą ulegać opłacani pracownicy podczas wykonywania usług niespecjalistycznego sprzątania.

Niniejsze wydanie *E-facts* ma na celu poinformowanie pracodawców, podmioty nadzorujące, pracowników i ich przedstawicieli, zwłaszcza tych w małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP), o zagrożeniach związanych ze

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

sprzątaniem oraz o sposobach zapobiegania urazom i wypadkom wśród pracowników sprzątających. Należy pamiętać, że uwzględnienie wszystkich kwestii nie jest możliwe, ponieważ pracownicy sprzątający pracują w miejscach pracy wszelkiego rodzaju. Czytelnicy powinni zapoznać się z odpowiednimi przepisami obowiązującymi w ich państwie członkowskim i - w razie wątpliwości - zwrócić się o pomoc do właściwych organów.

Niebezpieczeństwa i zagrożenia dla pracowników sprzątających

Niebezpieczeństwa i zagrożenia, na które narażeni są pracownicy sprzątający, są zróżnicowane w zależności od tego, w jakim miejscu pracy sprzątają. Od rodzaju miejsca pracy zależy:

- jakie materiały odpadowe są sprzątane, na przykład pył drzewny w stolarniach lub krew w szpitalach
- jakie powierzchnie są sprzątane, na przykład podłogi betonowe w halach przemysłowych lub polerowany kamień w holu hotelowym
- jakich substancji używa się do sprzątania, na przykład wybielaczy lub rozpuszczalników
- jakiego sprzętu używa się do sprzątania.

Pracownicy sprzątający doznają urazu z powodu:

- poślizgnięć, potknięć i upadków, zwłaszcza podczas wykonywania „mokrej pracy”
- chorób układu mięśniowo-szkieletowego (MSD) ze względu na wykonywanie powtarzających się zadań lub ręczne przemieszczanie ładunków
- narażenia na kontakt z niebezpiecznymi substancjami pochodzącymi albo ze sprzątanego materiału odpadowego, albo z substancji używanej do sprzątania
- kwestii psychospołecznych, takich jak stres związany z pracą, nękanie i zastraszanie (mobbing) oraz przemoc
- wypadków związanych ze sprzętem roboczym, takich jak przytrzaśnięcie palców elementami maszyn czy porażenie prądem
- schematów czasu pracy, takich jak praca w systemie zmianowym lub długie godziny pracy.

Obowiązkiem pracodawcy zatrudniającego pracownika sprzątającego jest identyfikacja i ocena potencjalnych zagrożeń oraz określenie, jakie środki zapobiegawcze należy zastosować, aby zapobiec urazom lub - jeśli nie jest to możliwe - zmniejszyć ryzyko ich wystąpienia. Proces ten nazywany jest oceną ryzyka.

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

Ocena ryzyka w odniesieniu do pracowników sprzątających

Celem procesu oceny ryzyka jest identyfikacja wszystkich zagrożeń, na które mogą być narażeni pracownicy oraz wprowadzenie skutecznych środków w celu ochrony pracowników. Aby zabezpieczyć pracowników sprzątających przed wypadkami i złym stanem zdrowia, pracodawca musi wypracować i dostosować strategię zapobiegania i interwencji na całym obszarze miejsca pracy.

Pracodawcy są ustawowo zobowiązani do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa swoich pracowników. Pracodawca musi ocenić zagrożenia dla bezpieczeństwa i zdrowia w miejscu pracy, a następnie poprawić standardy bezpieczeństwa i zdrowia wszystkich pracowników (i wszystkich innych osób), którzy mogą zostać poszkodowani. Jeśli pracownicy zatrudnieni przez dwóch pracodawców pracują razem, pracodawcy muszą skoordynować tę pracę.

Dobrze przeprowadzona ocena ryzyka powinna zatem stanowić podstawę dokonywania wraz z właścicielem lub zarządcą sprzątanego obiektu wyboru sprzętu roboczego i środków czyszczących, środków ochrony osobistej, szkolenia pracowników i organizacji pracy. Powinna obejmować wszystkie standardowe działania i odzwierciedlać sposób, w jaki praca jest wykonywana w każdych okolicznościach. Pracownicy powinni być zaangażowani w proces oceny ryzyka, aby zapewnić uwzględnienie każdego aspektu pracy.

Należy pamiętać, że:

- zagrożeniem może być wszystko – materiały, sprzęt, metody pracy lub stosowane praktyki – czyli wszystko, co potencjalnie może wyrządzić krzywdę
- ryzyko to małe lub duże prawdopodobieństwo, że ktoś może zostać poszkodowany w wyniku narażenia na zagrożenie.

Podstawowe zasady, które należy uwzględnić w trakcie procesu oceny ryzyka, można podzielić na szereg kroków.

Krok 1: identyfikacja zagrożeń i osób zagrożonych

Wyszukanie aspektów pracy, które mogą być szkodliwe i ustalenie, którzy pracownicy mogą być narażeni na zagrożenie. Ze względu na różnorodność czynności związanych z utrzymaniem czystości, wymienione tu zostaną jedynie najważniejsze zagrożenia. Niemniej jednak istotne jest, aby w procesie oceny ryzyka wskazać w każdym miejscu pracy te zagrożenia, które mogą być szczególnie szkodliwe dla pracowników.

Do najważniejszych zagrożeń należą:

- poślizgnięcia, potknięcia i upadki spowodowane mokrymi nawierzchniami lub luźno leżącymi na podłodze kablami

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprząającego

- niebezpieczne substancje: środki czyszczące oraz substancje powstające na terenie obiektu, na przykład pyły
- zagrożenia biologiczne związane z zakaźnymi materiałami oraz odkurzaniem, na przykład alergeny roztoczy
- sprzęt roboczy: zarówno czyszczony sprzęt, jak i sprzęt służący do wykonywania tej pracy
- choroby układu mięśniowo-szkieletowego wynikające z wykonywania powtarzających się zadań lub ręcznego przemieszczania ładunków, o ostrzejszym przebiegu ze względu na wysoką średnią wieku pracowników
- praca w warunkach wysokiej wilgotności
- praca w pojedynkę w odosobnionych miejscach pracy: należy sprawdzić pod kątem kwestii udzielenia pomocy
- kwestie psychospołeczne, takie jak przemoc, napastowanie seksualne lub nękanie i zastraszanie
- schematy czasu pracy: natężenie i organizacja pracy.

W przypadku gdy pracodawca oddelegowuje swoich pracowników sprząających do pracy w innych miejscach, wymagana jest współpraca pomiędzy pracodawcami, aby wszyscy pracownicy byli chronieni podczas sprząania – nie tylko pracownik sprząający pracujący w miejscu pracy innego pracodawcy – by uniknąć możliwości uszkodzenia innych pracowników w wyniku działań pracowników sprząających.

Krok 2: ocena i hierarchia zagrożeń

Ocena istniejących zagrożeń – na przykład ich stopnia i prawdopodobieństwa wystąpienia – oraz ustalenie hierarchii ważności. Konieczne jest ustalenie hierarchii ważności wszelkich prac, jakie mają zostać wykonane, w celu wyeliminowania zagrożeń i zapobiegania im.

Ocena ryzyka jest kolejnym krokiem tego procesu. Po przeprowadzeniu oceny ryzyka należy zastosować środki kontroli zgodnie z ustaloną hierarchią.

Krok 3: wybór działań zapobiegawczych

Wskazanie właściwych środków w celu wyeliminowania lub kontrolowania ryzyka. Środki zapobiegawcze należy rozważyć w świetle właściwych uregulowań prawnych. Jeśli jest to możliwe, ryzyko należy eliminować, na przykład poprzez:

- zastąpienie sprząania na mokro sprząaniem na sucho, aby wyeliminować ryzyko poślizgnięć
- używanie sprzętu zasilanego bateriami, aby wyeliminować ryzyko potknięcia się o luźno leżące kable.

Jeśli nie jest to możliwe, zagrożenie należy zastąpić czymś mniej niebezpiecznym. Można to zrobić na przykład poprzez:

- zastąpienie silnych środków czyszczących środkami łagodniejszymi

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

- zastąpienie szczotek ręcznych zmywarkami automatycznymi w celu zredukowania zagrożenia chorobami układu mięśniowo-szkieletowego.

Należy zastosować środki zbiorowe, zaś ze środków ochrony osobistej korzystać tylko w ostateczności, gdy nie ma innych sposobów zapobiegania ryzyku lub jego kontrolowania.

Krok 4: podjęcie działań

Zastosowanie środków zapobiegawczych i ochronnych w oparciu o plan priorytetów (najprawdopodobniej nie wszystkie problemy uda się rozwiązać natychmiast) oraz określenie, kto wykonuje jakie zadania i kiedy je wykonuje, kiedy zadanie ma zostać zakończone oraz jakie środki zostały przydzielone w celu wdrożenia tych działań.

Strategie zapobiegania i interwencji należy wprowadzać na poziomie spółki, aby zabezpieczyć wszystkich pracowników. Przykłady strategii interwencji na poziomie spółki są następujące:

- zapewnianie informacji i szkolenia na temat podnoszenia i przemieszczania produktów i sprzętu;
- dopilnowanie, aby wszystkie substancje używane przez pracowników sprzątających były właściwie oznakowane, aby personel sprzątający został przeszkolony w zakresie bezpiecznego używania substancji i posiadał na ten temat wiedzę, aby w miarę potrzeby zapewniono sprzęt ochrony osobistej i odzież;
- uzyskanie wszystkich instrukcji bezpieczeństwa przygotowywanych przez producentów dla każdego produktu i upewnienie się, że pracownicy sprzątający rozumieją zagrożenia i środki kontrolne związane z różnymi środkami czyszczącymi;
- zapewnianie regularnego testowania i badania sprzętu elektrycznego, aby zapobiec ryzyku porażenia prądem, które jest związane na przykład z kablem elektrycznym leżącym na mokrej podłodze;
- informowanie i szkolenie pracowników sprzątających w zakresie zagrożenia pożarem, środków ostrożności i zasad ewakuacji w przypadku pożaru, jak również testowanie alarmów pożarowych w trakcie pracy osób sprzątających, tak aby były w stanie rozpoznać dźwięk alarmu w sytuacji awaryjnej; testy należy przeprowadzić w każdym sprzątanym obiekcie;
- zapewnienie obuwia na antypoślizgowych spodach lub zalecanie/zachęcanie do używania tego rodzaju obuwia, najlepiej na spodach z materiału izolacyjnego, np. gumy;
- dostarczenie pisemnych instrukcji na temat preferowanych i zatwierdzonych praktyk pracy;
- opracowanie procedur utrzymania sprzętu roboczego dla pracowników sprzątających, na przykład sprawdzanie i konserwacja wózków i sprzętu do mechanicznego podnoszenia;

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprząającego

- wprowadzenie takich produktów do czyszczenia podłóg, które nie grożą poślizgnięciem się podczas sprząania;
- dopilnowanie, aby klienci zapewnili odpowiednie oświetlenie oraz wentylację w trakcie sprząania, jeśli odbywa się ono po godzinach pracy;
- dopilnowanie, aby rozdrabniacze odpadów były obsługiwane wyłącznie przez przeszkolonych pracowników;
- unikanie stosowania płynów do czyszczenia szyb na bazie butoksyetanolu, środków do usuwania plam z dywanów oraz uniwersalnych środków czyszczących, środków do czyszczenia toalet zawierających kwas chlorowodorowy lub fosforowy, wodorotlenek sodu (wysoko wydajny odtłuszczacz) oraz produktów na bazie etanoloaminy, takich jak preparaty do czyszczenia podłóg usuwające stare warstwy emulsji lub wosku oraz odtłuszczacze.

Pracownicy powinni być świadomi ryzyka i działań podejmowanych w celu zapewnienia im bezpieczeństwa. Ważne jest również, aby usuwając jedno zagrożenie, upewnić się, czy nie powstają nowe.

Krok 5: monitorowanie i przegląd

Należy regularnie dokonywać przeglądu oceny ryzyka, aby zapewnić jej aktualność. Ocenę należy poddawać przeglądom zawsze, kiedy zajdą znaczące zmiany w organizacji lub w wyniku ustaleń dochodzenia w sprawie wypadku lub sytuacji grożącej wypadkiem.

Należy sprawdzać wprowadzone środki zapobiegawcze, aby zapewnić ich właściwe działanie. Podmioty nadzorujące mają najlepsze możliwości zagwarantowania na bieżąco, że środki kontroli są skuteczne.

Niektórzy pracownicy mają prawo do monitorowania stanu zdrowia, w zależności od ich statusu, państwa członkowskiego lub zagrożeń, na które są narażeni.

Wymogi legislacyjne i działania strategiczne

Dyrektywy europejskie wyznaczają minimalne standardy ochrony pracowników. Dyrektywy te zostały przeniesione do prawa państw członkowskich. Najważniejszą z nich jest dyrektywa ramowa (89/391/EWG), określająca proces oceny ryzyka oraz hierarchię środków zapobiegawczych, które pracodawca ma obowiązek zastosować. Niektóre z najważniejszych dyrektyw wymieniono na końcu niniejszego dokumentu. Należy zwrócić się do organów krajowych o udzielenie informacji w sprawie obowiązującego ustawodawstwa; dyrektywy wyznaczają minimalne standardy – w Twoim państwie członkowskim wymogi mogą być bardziej surowe.

Do pracowników sprząających może mieć zastosowanie wiele norm, takich jak normy ISO i CEN. Normy te zawierają szczegółowe informacje techniczne

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

na temat organizacji miejsc pracy i stosowanego sprzętu, na przykład normy dotyczące zagrożenia drganiami.

Rozwiązania w miejscu pracy

Sprzątanie w ciągu dnia

Sprzątanie jest pracą, która często jest wykonywana w niepełnym wymiarze czasu pracy i w nietypowych godzinach - wcześniej rano, wieczorem lub nocą; takie nietypowe godziny pracy i nieregularny tryb zmian mogą stwarzać większe zagrożenie dla pracowników sprzątających (na przykład praca w pojedynkę nocą). Jak zostało to udowodnione w niektórych państwach członkowskich, sprzątanie nie musi się odbywać w nietypowych godzinach pracy, i tam, gdzie wprowadzono sprzątanie w ciągu dnia, okazało się, że jest to korzystne nie tylko dla pracowników sprzątających, ale również dla przedsiębiorstw klienta, na przykład ze względu na szybsze usuwanie rozlanych substancji.^v

Innowacje w pracy

Sprzątanie jest postrzegane jako mało prestiżowy zawód. Na ten powszechny pogląd może mieć wpływ wiele czynników. Jednym z nich jest fakt, że podczas sprzątania często stosowane są najbardziej tradycyjne metody i narzędzia pracy. Polepszenie warunków ergonomicznych zazwyczaj idzie w parze z wprowadzeniem nowych, zaawansowanych i bardziej uporządkowanych metod pracy, sprzętu i urządzeń. Dzięki temu sprzątanie może stać się bardziej atrakcyjne dla większej liczby pracowników. Poprawa wizerunku sprzątania jako zawodu oraz większa satysfakcja z pracy mogą doprowadzić, poprzez lepszą jakość pracy, do większej wydajności.

Źródła informacji

Wiele przydatnych informacji na temat pracowników sprzątających, ich pracy i zdrowia można znaleźć w internecie. Poniżej podano wykaz tych źródeł:

Informacje dostępne w internecie

- Bena, A., Mamo, A., Marinacci, C., Pasqualini, O., Tomaino, A., Costa, G., 'Infortuni ripetuti, rischio per professioni in Italia negli anni novanta' (Risk of repeated injuries by economic activity in Italy in the 1990's), *Med Lav*, 96, Suppl pp. 116-126, 2005, Italian, <http://www.dors.it/alleg/0201/09-bena.pdf>
- European Agency for Safety and Health at Work, *Accident prevention in practice* ISBN 92-95007-34-4, 2001, <http://osha.europa.eu/publications/reports/103/>
- European Federation of Cleaning Industries, *Health & Safety in the office cleaning sector*. <http://www.feni.be/index.php?id=19&L=0>

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

- Gamperiene, M., Nygård, J., Sandanger, I., Wærsted, M., Bruusgaard, D., 'The impact of psychosocial and organizational working conditions on the mental health of female cleaning personnel in Norway', *J Occup Med Toxicol.*, 1(1), Nov 2006, <http://www.occup-med.com/content/1/1/24>
- GMB: Britain's General Union, *Health and Safety for cleaners: A GMB guide.* <http://www.gmb.org.uk/Templates/PublicationItems.asp?NodeID=91047>
- Health & Safety Executive, *Caring for cleaners. Guidance and case studies on how to prevent musculoskeletal disorders*, HSG234, ISBN 0-7176-2682-2 <http://www.hse.gov.uk/press/2003/e03078.htm>
- Health & Safety Executive, *Safe use of cleaning chemicals in the hospitality industry.* <http://www.hse.gov.uk/pubns/cais22.pdf>
- Hoods, V., Buckle, P., Haisman, M., *Musculoskeletal health of cleaners*, Robens Centre for Health Ergonomics, University of Surrey, 1999, http://www.hse.gov.uk/research/crr_pdf/1999/CRR99215.pdf
- Huth, Elke, *Arbeitsfelder: Arbeits- und Gesundheitsschutz in der Reinigung, Reinigungs- und Hygiene – Technik, Facility Management*, <http://www.bewegungs-abc.de/haupt.htm>
- Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud, *Fichas internacionales de datos de seguridad.* <http://www.istas.net/webistas/abreenlace.asp?idenlace=1570>
- Scherzer, T., Rugulies, R., Krause, N., 'Work-related pain and injury and barriers to workers' compensation among Las Vegas hotel room cleaners', *Am J Public Health*, 95(3), Mar 2005, pp. 483-488, <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1449206>
- Union Network International, *Health and Safety in the office cleaning sector – European manual for employees*, 2000. http://www.union-network.org/UNISite/Sectors/Property_Services/Cleaning/CleaningManual.htm

Publikacje drukowane

- Flyvholm, M., Mygind, K., Sell, L., Jensen, A., Jepsen, K., 'A randomised controlled intervention study on prevention of work related skin problems among gut cleaners in swine slaughterhouses', *Occup Environ Med.*, 62(9), Sep 2005, pp. 642-649.
- Gamperiene, M., Nygård, J., Brage, S., Bjerkedal, T., Bruusgaard, D., 'Duration of employment is not a predictor of disability of cleaners: a longitudinal study', *Scand J Public Health*, 31(1), 2003, pp. 63-68.
- Kumar, R., Chaikumarn, M., Lundberg, J., 'Participatory ergonomics and an evaluation of a low-cost improvement effect on cleaners' working posture', *Int J Occup Saf Ergon.*, 11(2), 2005, pp. 203-210.
- Laursen, B., Søgaard, K., Sjøgaard, G., 'Biomechanical model predicting electromyographic activity in three shoulder muscles from

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprzątającego

- 3D kinematics and external forces during cleaning work', *Clin Biomech (Bristol, Avon)*, Volume 18, Issue 4, May 2003 May, pp. 287-295.
- Massin, N., Hecht, G., Ambroise, D., Héry, M., Toamain, J., Hubert, G., Dorotte, M., Bianchi, B., 'Respiratory symptoms and bronchial responsiveness among cleaning and disinfecting workers in the food industry', *Occup Environ Med.*, 64(2), Feb 2007, pp. 75-81.
 - Mondelli, M., et al., 'Carpal tunnel syndrome and ulnar neuropathy at the elbow in floor cleaners', *Neurophysiol Clin.*, 36(4), Jul-Aug 2006, pp. 245-53.
 - Zock, J., et al., 'Asthma risk, cleaning activities and use of specific cleaning products among Spanish indoor cleaners', *Scand J Work Environ Health.*, 27(1), Feb 2001, pp. 76-81.

Normy

- **EN 14253:2003** Drgania mechaniczne. Pomiar i obliczanie zawodowej ekspozycji na drgania o ogólnym działaniu na organizm człowieka dla potrzeb ochrony zdrowia. Wytyczne praktyczne.
- **ISO 2631:2001** Drgania i wstrząsy mechaniczne. Ocena ekspozycji człowieka na drgania oddziałujące na cały organizm człowieka.
- **ISO 5349:1986** Drgania mechaniczne. Pomiar i wyznaczanie ekspozycji człowieka na drgania przenoszone przez kończyny górne.
- ISO 5805:1997 Drgania i wstrząsy mechaniczne. Narażenie człowieka. Terminologia.
- **ISO 8662:1988** Ręczne trzymane narzędzia z napędem. Pomiar drgań na uchwycie.
- **EN ISO 20643** Drgania mechaniczne. Maszyny ręcznie trzymane i ręcznie prowadzone. Zasady wyznaczania emisji drgań (**ISO/DIS 20643:2002**).

Przedmiotowe dyrektywy

- 2000/54/WE z dnia 18 września 2000 r. dotycząca czynników biologicznych – celem tej dyrektywy jest ustalenie minimalnych wymogów zapewniających pracownikom narażonym na działanie czynników biologicznych w miejscu pracy lepszy poziom bezpieczeństwa i ochrony zdrowia.
- 2002/44/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. dotycząca czynników fizycznych (wibracji) – narażenie pracowników na ryzyko spowodowane wibracjami.
- 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. dyrektywa ramowa –ogólna dyrektywa w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników zobowiązuje pracodawców do podjęcia niezbędnych działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w każdym aspekcie ich pracy.
- 89/654/EWG z dnia 30 listopada 1989 r. dyrektywa w sprawie miejsca pracy – dotyczy minimalnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa i

Zapobieganie wypadkom i złemu stanowi zdrowia personelu sprząającego

ochrony zdrowia w już użytkowanych bądź nowych miejscach pracy. Wymagania te obszernie opisano w załącznikach do dyrektywy.

- 89/655/EWG z dnia 30 listopada 1989 r. dotycząca sprzętu roboczego – ustalająca wymagania w zakresie użytkowania sprzętu roboczego, takiego jak narzędzia i maszyny.
- 89/656/EWG z dnia 30 listopada 1989 r. dotycząca indywidualnego wyposażenia ochronnego – każde indywidualne wyposażenie ochronne musi uwzględniać wymagania ergonomiczne i stan zdrowia pracowników, a także musi być odpowiednio przystosowane do stosowania przez użytkowników poprzez dokonanie wszelkich niezbędnych korekt.
- 90/269/EWG z dnia 29 maja 1990 r. dotycząca ręcznego przemieszczania ciężarów – należy unikać ręcznego przemieszczania ciężarów, jeśli nie jest to możliwe, przenoszenie ciężarów należy odpowiednio zorganizować, a pracowników przeszkolić w tym zakresie.
- 91/383/EWG z dnia 29 lipca 1991 r. dotycząca pracowników czasowych – celem tej dyrektywy jest wprowadzenie środków uzupełniających, aby zapewnić pracownikom czasowym taki sam poziom ochrony, jakim objęci są inni pracownicy.
- 93/104/WE z dnia 23 listopada 1993 r. dotycząca czasu pracy – ma na celu przyjęcie minimalnych wymagań dotyczących niektórych aspektów organizacji czasu pracy związanych ze zdrowiem i bezpieczeństwem pracowników. W odniesieniu do pracowników sprząających, ze względu na ich zdrowie i bezpieczeństwo należy chronić ich głównie przed niepożądanymi skutkami zakłóconych cykli pracy lub pracy nocnej.
- 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. dotycząca osób młodych – dyrektywa zobowiązuje pracodawców do ograniczenia do minimum zagrożeń dla osób młodych w pracy poprzez przeprowadzenie oceny ryzyka przed rozpoczęciem przez nich pracy. Należy również określić, czy osoby młode mają zakaz wykonywania niektórych prac związanych ze sprząaniem.
- 98/37/WE z dnia 22 czerwca 1998 r. dotycząca zaopatrzenia w maszyny – wymagania w zakresie zaopatrzenia w maszyny potrzebne do wykonywania pracy.

Bibliografia

¹ European Federation of Cleaning Industries, *The Cleaning Industry in Europe*, An EFCI Survey Edition 2006 (Data 2003) <http://www.feni.be>

² European Federation of Cleaning Industries, *The Cleaning Industry in Europe*, An EFCI Survey Edition 2006 (Data 2003) <http://www.feni.be>

³ Mormont, M., *Institutional representativeness of trade unions and employers' organisations in the industrial cleaning sector*, Université Catholique de Louvain, Institut des Sciences du Travail, Numer projektu VC/2003/0451, str. 146 http://www.trav.ucl.ac.be/recherche/pdf/%202002/2001%2012%20LPS_final.pdf

^v Schlese, M., Schramm, F., *Beschäftigungsbedingungen in der Gebäudereinigung*, Berichte der Werkstatt für Organisations und Personalforschung e.V., Berlin 2004, ISSN 1615-8261.